

УДК 82.31

СТАРОВОЙТ Л. В.

ОБРАЗ СУЧАСНИКА У ТВОРЧОМУ ДОРОБКУ АНАТОЛІЯ МАЛЯРОВА

Стаття присвячена дослідженню специфіки творення образів – персонажів у прозі Анатолія Малярова. Автор акцентує увагу на глибині психологічного аналізу, гостроті морально-етичної проблематики, філософському осмисленні проблем буття сучасної людини.

Ключові слова: «межова» ситуація, моральний вибір, внутрішній конфлікт, емоційна напруга.

Анатолій Андрійович Маляров, сучасний прозаїк і драматург, проживає в м. Миколаєві, пише російською і українською мовами. Серед улюблених жанрів – оповідання, новели. Є в доробку письменника й романи та повісті. На сценах театрів Миколаєва, Запоріжжя були поставлені його п'єси «Росс непобедимый», «Страсти по Иисусу», «Криминальный массаж». Друкується у журналах «Київ», «Соборная улица», «Имена» (Миколаїв), «Современник»(Канів), «Скрепка» (Таллін) тощо. Окремими виданнями вийшли понад десяток його романів і повістей. Упродовж останніх років з'явилося декілька видань вибраних творів автора (2010, 2011, 2013). Незважаючи на вагомість і розмаїття творчого доробку письменника, потрактування його поки що відбувалося в чисельних рецензіях на видані твори, більшість із яких публікувалися в місцевій періодиці. Глибокого осмислення науковцями творчості письменника поки не зазнала. Завдання цієї статті полягає у розкритті специфіки відтворення образу сучасної людини, її внутрішнього світу у художньому просторі прози А.Малярова.

Художній світ автора багатобарвний, але найчастіше він осмислює свій час, досліджує внутрішній світ сучасника – людини ХХ – початку ХХІ століття. У творах письменника тісно пов'язані проблеми морально-етичного, психологічного та філософського порядку. Він бачить багато

драматичного в долях героїв. Найчастіше письменника ваблять персонажі, що потрапляють у «межові» ситуації, вихід із яких потребує морального вибору. Автор проводить своїх героїв через складні життєві перипетії, з яких вони не завжди вибирають достойний вихід. І саме тонке, доскіпливе дослідження стану душі персонажа, який утратив правильний з точки зору моралі стержень своєї поведінки, стає найважливішим здобутком автора.

Такою є історія театрального режисера Миколи Вілави, якого радянська тоталітарна система «обирає» на роль «стукача» – донощика на своїх колег та інших представників творчої інтелігенції (роман «Худший из пороков»). Розгубленість, розчарування, трагізм внутрішнього роздвоєння приводять до краху звичного життя персонажа. Страх сковає його, стає єдиним почуттям, що невідступно супроводжує в усіх ситуаціях. Рушається його сімейні стосунки, бо дружина відчуває, що чоловіку доводиться приховувати від неї якусь частину свого життя, тому робить висновки про подружню зраду.

Письменник часто використовує прийом внутрішнього монологу, невластне пряму мову, приводячи думки персонажа про потребу порвати свої стосунки з «сірим будинком», але жодного разу на вчинок він так і не наважується, залишаючись «смирным, растертым в пальцах, распорошенным человеком»[1, 145].

Найнижчою точкою його падіння стає епізод, в якому зображено, як донощиківі довелося стати на шлях зради по відношенню до Алли Антонівни, жінки, з котрою він мав роман у будинку відпочинку, яка відкрила йому свої душевні терзання. Цей донос про її (партійця-комуніста, номенклатурного чиновника) «гріхопадіння» став останньою для Миколи Вілави сходиною до прірви. Режисер не витримує випробування страхом, не може байдуже пережити своє гріхопадіння – потрапляє до психіатричної лікарні, створивши перед тим драму, в основу якої поклав історію вербування себе в донощики.

Персонажі Малярова часто страждають від своєї життєвої невлаштованості, але їм легше пливати за течією по річці життя, ніж підкорити собі обставини, вивершитися над ними. Автор із сумом спостерігає за їхніми душевними терзаннями або відсутністю таких. Зовсім нездатним до рішучих дій виступає Лавр Лаврович Корешков, викладач сценічної справи в університеті культури (роман «Love – Love»). Незахищена дисертація з проблем морального виховання ставить його в порівнянні з колегами на нижчий щабель, що приводить до розподілу навчальної роботи за залишковим принципом. І вже нікому немає діла до того, що свій предмет він викладає майстерно, творчо. На кафедрі Лавр Лаврович почувається зайвою людиною. Ніякого порозуміння не має він із дружиною: вона сприймає лише те, що матеріально він недостатньо забезпечує родину, тому ставиться до нього зверхньо, презирливо.

Навіть коли один із університетських покровителів запрошує його до роботи в приймальній комісії, і це на деякий час підіймає його статус-кво, утримати ситуацію під контролем герою не вдається. Автор розгортає трагікомічну любовну історію з двома сестрами - близнюками Тамарою і Тетяною, які стають у різний час його коханками, що значно підриває престиж викладача. Перша з них – це тип людини-хижачки, яка безсоромно використовує його і сестру для задоволення своїх потреб. І хоч йому подобається Тетяна, Тамарі вдається переконати його, що вона чекає від нього дитину. А коли їй все ж таки вдається «вирвати достойну матеріальну компенсацію» від справжнього батька дитини, Лавр Лаврович стає зовсім непотрібним, його «викидають», як використаний непотріб.

Всі подальші епізоди – підтвердження інфантильності головного героя. У професійному становленні він не здатний на певні самостійні вчинки, тут його підштовхує до дії новий ректор університету, за сприяння якого Лавр Лаврович хоч якось влаштовує своє матеріальне буття. Особисте життя його прагне облаштувати прийомна донька Аня, що цінує його добру душу, саме вона приводить до нього в дім його кохану жінку Тетяну.

Найкраще такий тип персонажів А.Маляров характеризує в одній із новел («Тьма блаженная»): «...улитка, из панцыря своего не вылезает более, чем наполовину, далее, чем из -под кустика да на тропинку, не хожу. И то только в сырую погоду. Все боюсь, что отнимаю чужой кусок, что живу не праведно»[1, 227].

Головний герой роману «Сублимация» Юрій Гурович Опочин доповнює цей тип персонажа новими рисами. Автор творить роман у детективному жанрі. Слідчий Ігор Корнійович Мигалов розслідує вбивство молоді дівчини, свідком якого виступає Опочин. У романі два наратори: Опочин та дружина слідчого Інга. Саме їй вдається розкрити найпотаємніші закутки душі Опочина, зрозуміти мотиви його вчинків.

У названому романі корпус проблем, які розглядалися в попередніх творах: життя і смерть, вірність і зрада, свобода волевиявлення особистості доповнюється проблемою злочину і кари. Нових відтінків художнього осмислення набуває мотив бунту. Опочин, як і Микола Вілава та Лавр Корешков, не йде по життю, підминаючи під себе слабших. Він самовіддано трудиться, створюючи телестудію, вкладаючи всі свої сили в її роботу, досягає результатів. Але незручним для владних структур є небажання Юрія Гуровича «прогинатися», підлабузнюватися, що врешті решт приводить до усунення його з посади. Герою доводиться пережити зраду колективу, яким він керував майже чверть століття. Великої емоційної сили сповнені його роздуми про причини своєї поразки. У його душі уже починає виникати бунтарський настрій, але на кого скерувати викид негативної енергії, герой поки не бачить.

Життя Опочина знебарвлюється, знецінюється, у нього виникає гостре почуття невдоволення повсякденністю, її неприйняття.. Невідповідність між домаганнями персонажа і реальністю особливо гостро розкрито в розділах, що змальовують його безглузду роботу в літературному кафе. Дисгармонійність буття підсилюється дисгармонією стосунків у сімейному житті, приводить героя до трагічного сприйняття дійсності.

Новий етап морального падіння Опочина настає під час його роботи в театрі. Спочатку він прагне захистити свій дар надчуття, уникати диктату, бо це вбиває в ньому творчу особистість. Але в нього забракло сил, та й особливого бажання не виникло боротися проти графомана й епігона головного режисера Вадима Вадимовича Литого. Опочин перетворює своє життя у повну залежність від вказівок Литого, втрачає своє «Я». Звичайно, він помічає розмах, з яким головреж плутає державну кишеню зі своєю власною, але всі методи боротьби проти цих явищ видаються йому неідеальними. Бунтівне начало проривається назовні тоді, коли Опочин стає свідком зради дружини, котра не проти здобути місце роботи для доньки в театрі через її інтимний зв'язок із головним режисером і дуже дивується, чому ж цього й досі не сталося. Працювати в атмосфері ігнорування мистецьких законів, коли оцінка праці залежить не від таланту митця, а від ідеології покровителів, від уміння пристосовуватися, головний герой більше не зміг.

А. Маляров розгортає в романі філософську проблему злочину і покарання, інтерпретуючи її в зворотньому порядку. Покарання моральних злочинців, яке здійснив Опочин, вивело його на шлях кримінального злочинця, за що він сам буде покараний законом. Таку авторську позицію у творах Малярова вдало виокремив літературознавець Є. Мірошніченко: «Среди героев Малярова, пожалуй, нет праведников, нет и злодеев.... и добро, и зло внутри нас самих» [3, 114].

Продуктивним жанром у творчості А. Малярова є повість. Особливу увагу привертають твори цього жанру, де центральним персонажем виступає жінка. Це насамперед «Мігрантка» і «Akuna matata». В «Мігрантці» осмислено образ жінки, для якої матеріальні блага стали сенсом життя. Сюжетні перипетії закручуються навколо подій, що відбуваються впродовж перших років після розпаду Радянського Союзу. Авторіві не вдалося, на нашу думку, досягти правдоподібності сюжету, глибини розкриття характерів. Упродовж усього твору прочитується певна надуманість сюжету

завдяки неприхованому декларуванню авторської ідеї: осуд поведінки і вчинків головної героїні.

У повісті «Akuna matata» зображено зовсім інший тип жінки, для якої прерогативою виступає симбіоз духовного й тілесного життя. Учителька літератури престижної гімназії Маргарита Радимова, гарна, розумна, інтелектуалка, так і не змогла проміняти любов на життєві блага. Здається їй любити її обранця немає за що. Микита Збаровський – непостійний у захопленнях, непосидючий, постійно міняє місця роботи і проживання, не знаходить часу і бажання задуматися серйозно про траєкторію вибудування своїх відносин із Маргаритою, вважає, що вияснення стосунків їх неодмінно зіпсує. Він не може їй дати нічого, крім своєї бідності і «шаленого» кохання лише тоді, коли їхні траєкторії пересікаються за його бажанням. Її вабить романтична натура Микити, непередбачуваність вчинків, розум та інтелект. Змінити цю непостійність стосунків, побутову невлаштованість на розмірене, сите, багате життя під опікою мільйонера-депутата Маргариті не вдається, хоч вона себе довго на це налаштовувала.

Героїня приречена на роздвоєність, постійний внутрішній конфлікт, необхідність балансувати в пошуках вибору. Вона кидається «у вир з головою» від багатого депутата до свого «анархіста за покликанням», який цього разу чекав її в Новій Зеландії, знайшовши там свого пропалого без вісти двадцять шість років тому батька.

Назва повісті перекладається як «Нема проблем». Це своєрідний маркер для означення життєвої філософії Микити Збаровського і подібних йому людей. Ця анархістська лінія поведінки дозволяє йому «без зайвих сумнівів» залишити кохану жінку у домі свого батька і мачухи, а самому вирушити за новою порцією екстриму, з науковою експедицією в Антарктиду, де і загинув. Маргариті Радимовій жити за принципом «Akuna matata» значно тяжче. І хоч вона залишилася з маленьким сином на руках, без роботи, без власного даху над головою, все ж автор не перенасичує душу своєї героїні песимістичними настроями.

Основною формою художнього реагування А.Малярова на зміни в життєвій дійсності стали жанри малої прози. Оповідання і новели, яких у доробку письменника є декілька десятків, – це короткі епізоди, вихоплені із життя сучасників, які найчастіше завершуються драматично. У художньому просторі оповідань акценти теж розставлено на зображенні поведінки людини в переломні моменти життя. Автор уміє побачити, як страждають його герої за справжньою втраченою любов'ю («Не оглядайся, Лот!»), ностальгують за нормальними сімейними стосунками («Герантофилка»), страждають від самотності («Забава для престарелых»), прагнуть до змін у житті («Привкус столицы») тощо. Один із рецензентів його книги «Поживи в Николаеве», що недавно вийшла, Г.Молчанов слушно зауважив про її проблемно-тематичний простір: «...это...– наш сегодняшний, непричесанный, задиристый и припугнутый, любвеобильный и мизантропичный, трудолюбивый и обленившийся, печальный и смешной, ограниченный и одаренный ... наш земляк»[2, 3].Цю характеристику можна розповсюдити й на героїв інших збірок. Потік життєвих ситуацій, з яких доводиться «виборсуватися» персонажам А.Малярова, він часто приправляє добрим гумором, гострою іронією, тримаючи реципієнта в стані постійної емоційної напруги.

Художній світ А.Малярова – багатобарвний і різносторонній. Письменник активно реагує на соціальні, психологічні потрясіння соціуму, нівеляцію гуманістичних ідеалів. Добре відомий на малій батьківщині, він є водночас продуктивним учасником загальнонаціонального літературного процесу, активно поповнює культурний пласт російськомовної прози й драматургії України, тому його доробок потребує глибшого й ретельнішого вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Маляров А. Избранное : Худший из пороков ; Пьесы из психушки; Новеллы дня / Анатолий Маляров. – Николаев : Илион, 2013. – 322 с.

2. Молчанов Г. Земляки – по-живому / Г. Молчанов // Южная правда, 2012. – 13 марта. – С.3.
3. Мирошниченко Е. Живущие на перекрестке / Евгений Мирошниченко. – Николаев : Илион, 2011. – 150 с.

СТАРОВОЙТ Л. В.

ОБРАЗ СОВРЕМЕННОГО ЧЕЛОВЕКА В ТВОРЧЕСКОМ НАСЛЕДИИ АНАТОЛИЯ МАЛЯРОВА

Статья посвящена исследованию особенностей создания образов-персонажей в прозе Анатолия Малярова. Автор акцентирует внимание на глубине психологического анализа, остроте морально-этической проблематики, философском осмыслении проблем бытия современного человека.

Ключевые слова: «пограничная» ситуация, нравственный выбор, внутренний конфликт, эмоциональное напряжение.

STAROVOYT L.

IMAGE OF THE MODERN PERSON IN THE ARTISTIC HERITAGE OF ANATOLIY MALYAROV

The article investigates the peculiarities of the image-creating of the characters in the prose by Anatoliy Malyarov. The author focuses attention on the psychological analysis, the sharpness of the moral and ethical issues, the philosophical comprehension of the problems of being a modern person.

Key words: «border» situation, moral choice, internal conflict, emotional stress.

Статья надійшла до редколегії 1.09.2013 р.